

poshta launched its first solar power plant with a capacity of 1 MW]. <https://novaposhta.ua/first-solar-power-plant/>

official website. Zero emission IKEA deliveries. <https://www.ikea.com/be/en/this-is-ikea/climate-environment/zero-emission-ikea-deliveries-pub07b1dc70/>

Rodrigue J.-P., Slack B. & Comtois C. *Green logistics. The Geography of Transport Systems*. <https://transport-geography.org/contents/applications/green-logistics/>

Sbihi A. & Eglese R. W. (2010). Combinatorial optimization and green logistics. *Annals of Operations Research*, 1(175), 159–175. <https://doi.org/10.1007/s10479-009-0651-z>

UkrAutoProm. *Za rik ukrainskyi rynek elektromobiliv zris na 38 vidsotkiv* [Over the year, the Ukrainian electric vehicle market grew by 38 percent]. <https://ukrautoprom.com.ua/za-rik-ukrayinskyj-rynek-elektromobiliv-zris-na-38-vidsotkiv>

United Nations (2024). *E-commerce and environmental sustainability. Digital Economy Report 2024: Shaping an environmentally sustainable and inclusive digital future: Chapter V. UNCTAD*. Geneva: United Nations. https://unctad.org/system/files/official-document/der2024_ch05_en.pdf

zakon.rada.gov.ua. (2024, December 27). Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu upravlinnia vidkhodamy do 2033 roku ta vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh aktiv: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2024 № 1353-r [On approval of the National Waste Management Plan until 2033 and recognition of some acts as invalid: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 27.12.2024 No. 1353-r]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1353-2024-r>

zakon.rada.gov.ua. (2022, June 20). Pro upravlinnia vidkhodamy: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 № 2320-

IX [On waste management: Law of Ukraine dated 20.06.2022 No. 2320-IX]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/2320-20>

zakon.rada.gov.ua. (2024, December 27). Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na peryod do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiynoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2024 № 1550 [On approval of the National Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2030 and approval of the operational action plan for its implementation in 2025–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 27.12.2024 No. 1550]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1550-2024-p>

zakon.rada.gov.ua. (2024, June 25). Pro skhvalennia Natsionalnoho planu z enerhetyky ta klimatu na period do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.06.2024 № 587-r [On approval of the National Energy and Climate Plan for the period up to 2030: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 25.06.2024 No. 587-r]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/587-2024-r>

Zhyvko M. A., Vivcharyk N. I. & Kozii M. V. (2025). Zelena lohistyka u mizhnarodnomu transporti: rol tsyfrovyykh tekhnolohii ta e-biznesu [Green logistics in international transport: the role of digital technologies and e-business]. *Ekonomichna paradyhma*, 2(2), 28–38. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-2-10742>

Стаття надійшла до редакції / Received: 08.04.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 21.04.2026
Оприлюднено / Published: 09.06.2026

УДК 338.48:316.346.2:502.131.1

JEL: I14; L83; Q01; R58; Z32

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-4-281-293>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

©2026 ГАПОНЕНКО Г. І., ПИСАРЕВСЬКИЙ М. І., КОЗЛОВА А. О.

УДК 338.48:316.346.2:502.131.1

JEL: I14; L83; Q01; R58; Z32

Гапоненко Г. І., Писаревський М. І., Козлова А. О. Концептуалізація адаптивного туризму в контексті інклюзивності та сталого розвитку

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування та розвитку адаптивного туризму як складової концепції сталого розвитку туристичної сфери. Узагальнено наукові підходи до трактування понять «доступний», «інклюзивний» та «адаптивний» туризм, визначено їх концептуальні відмінності та ієрархічні взаємозв'язки. Обґрунтовано, що адаптивний туризм є еволюційно вищим етапом розвитку ідей безбар'єрності та інклюзії, оскільки передбачає гнучке пристосування туристичної системи до індивідуальних потреб різних категорій населення. Запропоновано класифікацію адаптивного туризму за функціональними ознаками та наведено авторське визначення цієї категорії. Проаналізовано сучасний стан інфраструктури та послуг адаптивного туризму в Україні на регіональному рівні на основі даних мапи безбар'єрності. Виявлено значну територіальну диференціацію як за кількістю об'єктів, так і за рівнем їх доступності. Встановлено, що західні регіони характе-

ризуються вищою концентрацією адаптованих об'єктів і більшою часткою інфраструктури, що відповідає критеріям безбар'єрності, тоді як східні та південні області потребують суттєвого вдосконалення. На основі проведеного аналізу запропоновано концептуальну модель розвитку адаптивного туризму в Україні, що базується на положеннях Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору до 2030 року та принципах сталості. Розроблено покрокову блок-схему реалізації цієї моделі із визначенням ключових етапів, інструментів та джерел фінансування. Доведено, що впровадження системного підходу сприятиме підвищенню доступності туристичного середовища, соціальній інтеграції населення та зміцненню конкурентоспроможності туристичних дестинацій.

Ключові слова: адаптивний туризм; інклюзивність; безбар'єрність; сталий розвиток; туристична інфраструктура; Україна.

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 23.

Гапоненко Ганна Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAZ-7760-2020>

Писаревський Микола Ілліч – кандидат економічних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 6, Харків, 61022, Україна)

E-mail: pisarevskiy@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Козлова Анастасія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра туризму і готельного господарства, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Чорноглазівська, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Anastasiia.Cherednychenko@kname.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1648-4137>

UDC 338.48:316.346.2:502.131.1

JEL: I14; L83; Q01; R58; Z32

Гапоненко Н. І., Писаревський М. І., Козлова А. О. A Conceptualization of Adaptive Tourism in the Context of Inclusivity and Sustainable Development

The article examines the theoretical and methodological foundations for the formation and development of adaptive tourism as a component of the conception of sustainable development in the tourism sector. Scientific approaches to interpreting the concepts of «accessible», «inclusive», and «adaptive» tourism are summarized, and their conceptual differences and hierarchical interconnections are identified. It is substantiated that adaptive tourism is an evolutionarily higher stage in the development of barrier-free and inclusion ideas, as it involves flexible adjustment of the tourism system to the individual needs of different population groups. A classification of adaptive tourism according to functional characteristics is proposed, and the authors' definition of this category is provided. The current state of infrastructure and adaptive tourism services in Ukraine at the regional level is analyzed based on barrier-free mapping data. Significant territorial differentiation is revealed both in terms of the number of facilities and their level of accessibility. It has been found that the western regions are characterized by a higher concentration of adapted facilities and a larger share of infrastructure that meets barrier-free criteria, whereas the eastern and southern regions require significant improvement. Based on the conducted analysis, a conceptual model for the development of adaptive tourism in Ukraine has been proposed, which is based on the provisions of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Environment by 2030 and sustainability principles. A step-by-step flowchart for implementing this model has been developed, identifying key stages, tools, and sources of funding. It has been demonstrated that the implementation of a systematic approach will contribute to enhancing the accessibility of the tourism environment, social integration of the population, and strengthening the competitiveness of tourist destinations.

Keywords: adaptive tourism; inclusiveness; barrier-free environment; sustainable development; tourism infrastructure; Ukraine.

Fig.: 3. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 23.

Гапоненко Ганна І. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAZ-7760-2020>

Писаревський Микола І. – PhD (Economics), Associate Professor, Director of the Education and Research Institute «Karazin Institute of International Relations and Travel Business» of V. N. Karazin Kharkiv National University (6 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: pisarevskiy@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Козлова Анастасія О. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel Industry, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Chornohlazivska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: Anastasiia.Cherednychenko@kname.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1648-4137>

Сучасна туристична індустрія дедалі більше актуалізує потребу в упровадженні принципів універсальної доступності та інклюзивності, орієнтованих на задоволення потреб широкого спектра споживачів, зокрема осіб із фізичними, сенсор-

ними, когнітивними, а також тимчасовими обмеженнями. Попит на такі послуги зростає на тлі демографічних змін, старіння населення та збільшення числа туристів із особливими потребами, що висуває нові вимоги до організації туристичного середовища.

Незважаючи на активне дослідження теми доступного та інклюзивного туризму, у науковій літературі та практиці залишаються розриви між різними концептуальними підходами до визначення адаптивного туризму. Існує певна невизначеність щодо його змісту, функціональних пріоритетів та взаємозв'язку з принципами універсального дизайну, індивідуалізації туристичного досвіду та соціальної інклюзії.

Крім того, актуальним є питання інтеграції адаптивного туризму у стратегії сталого розвитку туристичної сфери, оскільки сучасні підходи до безбар'єрності часто залишаються фрагментарними або зосередженими переважно на фізичній доступності інфраструктури. Це обмежує їхній вплив на соціальну участь, економічну ефективність та екологічну стійкість туристичних систем.

Таким чином, можна констатувати відсутність цілісного, системного підходу до формування адаптивного туризму, який би інтегрував концептуальні та практичні аспекти доступності, інклюзивності та сталого розвитку, забезпечуючи гнучкий, індивідуалізований і соціально відповідальний туристичний досвід для всіх категорій споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому дискурсі адаптивного туризму вагоме місце посідають напрацювання міжнародних організацій і дослідників, які акцентують увагу на його універсальному характері та інклюзивній спрямованості. Так, Всесвітня туристична організація (2016) визначає адаптивний туризм як комплексну організацію туристичного середовища, що забезпечує доступ до туристичних послуг для всіх категорій населення, зокрема людей з фізичними, сенсорними та когнітивними обмеженнями, забезпечуючи їхню рівноправну та гідну участь у туристичній діяльності [19]. Buhalis D. і Darcy S. (2011) наголошують на важливості універсального дизайну та комплексного підходу до створення безбар'єрних туристичних продуктів і сервісів [17]. Rickly J. і Hansen M. (2025) розглядають адаптивний туризм як спосіб трансформації туристичних дестинацій через інтеграцію інклюзивних практик, підкреслюючи роль соціальної відповідальності та економічної доцільності [21].

Вітчизняні науковці також досліджують адаптивний туризм у контексті регіональної практики та розвитку інфраструктури. Кучер П. і Цесьців Д. (2025) простежують історичні аспекти формування адаптивного туризму в Україні та світі, зазначаючи ключові етапи розвитку національної інклюзивної інфраструктури [7]. Бейдик О., Мельничук А. та Топалова О. (2016) акцентують увагу на соціально-

географічних підходах до оцінювання доступності туристичних ресурсів [2]. Ладонько А. і Переверзева А. (2021) систематизують термінологічні та концептуальні основи інклюзивного туризму, підкреслюючи важливість пристосування туристичного середовища до індивідуальних потреб користувачів [8]. Дослідження Барни М. і Тучковської І. (2020) підкреслюють необхідність комплексного підходу до організації безбар'єрного середовища [1], а Кравченко О. (2023) – роль стратегічного планування для розвитку інклюзивного туризму в Україні [6].

У практичному та стратегічному аспектах розвитку адаптивного туризму важливе місце посідають державні та громадські ініціативи. Так, Державне агентство розвитку туризму України разом з Громадською організацією «ЛУН Місто» презентували Mapу безбар'єрності, що фіксує рівень доступності туристичних об'єктів в Україні й слугує інструментом моніторингу та планування [4; 11]. Ці джерела формують науково-практичну базу для інтеграції принципів адаптивного туризму у стратегії сталого розвитку туристичної сфери.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад адаптивного туризму як складової сталого розвитку, уточненні його концептуального змісту, систематизації наукових підходів до трактування поняття та розробленні практично орієнтованої моделі розвитку адаптивного туризму в Україні з урахуванням сучасного стану інфраструктури та принципів безбар'єрності.

Методологія дослідження базується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів. Для узагальнення теоретичних підходів використано методи аналізу, синтезу, порівняння та систематизації наукових джерел. Методи структурно-логічного аналізу та узагальнення дозволили визначити концептуальні відмінності між доступним, інклюзивним і адаптивним туризмом. Для дослідження сучасного стану інфраструктури застосовано метод просторового аналізу та візуалізації даних на основі мапи безбар'єрності України. Метод класифікації використано для удосконалення типології адаптивного туризму. Обґрунтування практичних рекомендацій здійснено із застосуванням системного підходу та елементів моделювання, що дало змогу сформулювати покрокову модель розвитку адаптивного туризму з визначенням ключових етапів і джерел фінансування.

Викладення основного матеріалу дослідження. У ході еволюції адаптивного туризму як самостійного напрямку наукового пізнання сформувалося декілька концептуальних підходів до трактування його сутності. У науковій

літературі та документах міжнародних організацій це явище інтерпретується крізь призму соціальної інклюзії, реабілітаційних практик, принципів безбар'єрності та необхідності пристосування туристичного середовища до різноманітних потреб населення. Попри різноманіття термінологічних конструкцій – *adaptive tourism, inclusive tourism, accessible tourism* – їх об'єднує спільна ідея забезпечення повноцінної участі людини у туристичній діяльності незалежно від фізичних, соціальних чи когнітивних характеристик.

Водночас, за наявності спільних цільових орієнтирів, кожне із зазначених понять характеризується власною семантичною наповненістю та концептуальними акцентами, що визначає їх функціональне місце у системі сучасної туристичної науки і практики.

Зокрема, концепт доступного туризму (*accessible tourism*) сформувався під впливом міжнародно-правових ініціатив, передусім Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.), і пов'язаний із забезпеченням рівних можливостей для подорожей усіх категорій населення незалежно від віку, стану здоров'я чи рівня фізичної мобільності. У межах цього підходу категорія доступності трактується переважно в інфраструктурно-технічному вимірі та охоплює такі аспекти, як фізична безперешкодність середовища, наявність спеціалізованого обладнання, адаптовані транспортні рішення, зрозумілість інформаційних ресурсів і безпечність туристичних об'єктів. Таким чином, ключовим завданням є мінімізація або усунення бар'єрів, що обмежують участь людини у туристичному процесі.

Натомість інклюзивний туризм (*inclusive tourism*) має значно ширший соціокультурний контекст і виходить за межі виключно технічної доступності. Він базується на принципах рівності, поваги до різноманіття та соціальної інтеграції, передбачаючи створення умов для участі в туристичній діяльності всіх груп населення незалежно від їх соціально-економічних, демографічних чи культурних характеристик. У цьому випадку інклюзивність постає як ціннісна категорія, що ґрунтується на гуманістичній парадигмі розвитку, у межах якої туризм розглядається як інструмент соціальної консолідації, міжкультурної взаємодії та формування позитивного досвіду залучення особистості до суспільного простору. Відповідно, йдеться не лише про фізичну присутність у туристичному середовищі, але й про забезпечення відчуття прийняття, рівності можливостей і соціальної включеності.

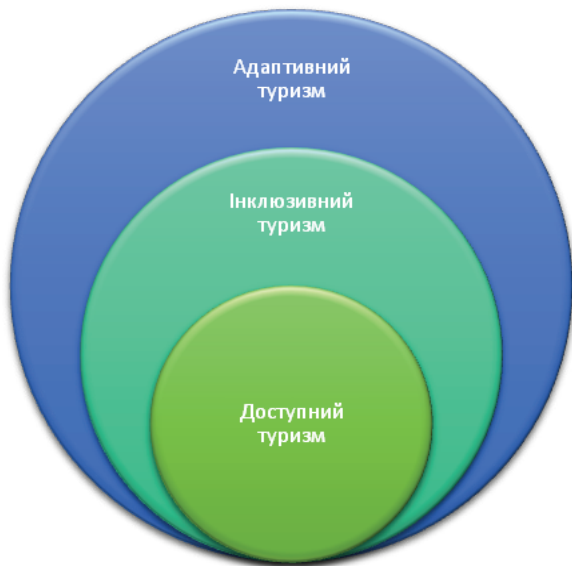
Адаптивний туризм (*adaptive tourism*) доцільно розглядати як динамічну та інтегративну

модель, що поєднує елементи доступності та інклюзивності, водночас акцентуючи увагу на гнучкості функціонування туристичної системи та її здатності оперативно реагувати на різноманітні потреби споживачів і трансформації зовнішнього середовища. Його зміст полягає у забезпеченні такої організації туристичної діяльності, за якої інфраструктура, сервісні рішення та управлінські підходи адаптуються до специфічних вимог осіб із різними фізичними, сенсорними, когнітивними чи соціальними характеристиками. При цьому адаптивність охоплює не лише архітектурно-просторові рішення, але й організаційні, технологічні та інформаційні інструменти, спрямовані на персоналізацію туристичного досвіду. У такому трактуванні адаптивний туризм постає як комплексна категорія, що забезпечує не тільки доступ до туристичних ресурсів, але й повноцінну участь особистості в туристичному процесі з урахуванням її індивідуальних можливостей і обмежень.

Концептуальні відмінності між доступним, інклюзивним і адаптивним туризмом виявляються насамперед у характері взаємодії між людиною та туристичним середовищем. Зокрема, доступний туризм орієнтований на усунення бар'єрів, інклюзивний – на забезпечення рівності можливостей і соціальної інтеграції, тоді як адаптивний підхід передбачає формування гнучких механізмів, здатних індивідуалізувати туристичний досвід і забезпечити комфортну взаємодію кожного суб'єкта з туристичним простором. У цьому сенсі адаптивний туризм можна трактувати як наступний етап розвитку ідей доступності та інклюзії, оскільки він передбачає активне пристосування туристичної системи до різноманіття людських потреб, а не лише мінімізацію обмежень чи створення умов рівності.

Вищевикладене дозволяє констатувати наявність ієрархічної взаємозалежності між зазначеними концептами: *доступний туризм* формує базові інфраструктурні передумови, *інклюзивний* – забезпечує соціально-ціннісний контекст їх реалізації, тоді як *адаптивний туризм* інтегрує ці елементи в цілісну систему, орієнтовану на індивідуалізацію та гнучкість туристичного досвіду (рис. 1). Така взаємодоповнюваність сприяє переходу від забезпечення формальної безбар'єрності до створення повноцінного середовища соціальної участі, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку туристичної сфери.

Для систематизації теоретичних підходів до трактування поняття «адаптивний туризм» доцільно узагальнити визначення, подані у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених, а також міжнародних організацій (табл. 1).

Рис. 1. Ієрархічний взаємозв'язок між доступним, інклюзивним і адаптивним туризмом

Джерело: авторська розробка.

Аналіз узагальнених підходів до трактування адаптивного туризму, відображених у табл. 1, свідчить про поступову еволюцію наукового дискурсу від вузькоорієнтованого, медико-соціального бачення до комплексної, системно-інклюзивної моделі розвитку туристичної діяльності.

Передусім, у більшості визначень простежується спільна методологічна основа, сформована працями Simon Darcy та Dimitrios Buhalis, відповідно до якої адаптивний туризм інтерпретується як механізм забезпечення участі осіб із різними потребами доступу на засадах незалежності, рівності та гідності [17]. У цьому контексті концепція виходить за межі традиційного розуміння туризму як галузі обслуговування та набуває ознак соціально орієнтованої системи, що інтегрує принципи прав людини та універсального дизайну.

Водночас результати аналізу демонструють зміну акцентів у сучасних дослідженнях: якщо ранні підходи зосереджувалися переважно на фізичній доступності інфраструктури, то новітні визначення значно розширюють зміст категорії, включаючи інформаційну, комунікаційну та поведінкову (атитюдну) доступність. Таким чином, адаптивний туризм постає як багатовимірне явище, що охоплює не лише матеріально-технічні аспекти, але й якість сервісу, цифрові рішення та рівень підготовки персоналу.

Суттєвим є також зсув від сегментаційного підходу до універсалізації: у проаналізованих визначеннях адаптивний туризм не розглядається як окремий нішевий вид, а трактується як інтегративна характеристика будь-якого туристичного продукту. Такий підхід відображає сучасну парадигму

«tourism for all», у межах якої доступність виступає не додатковою опцією, а базовою вимогою до організації туристичного середовища.

Окремої уваги заслуговує акцент на проектуванні туристичних продуктів і послуг. У більшості визначень підкреслюється необхідність переходу від реактивної адаптації до проактивного впровадження принципів універсального дизайну, що забезпечує інклюзивність ще на етапі планування. Це свідчить про формування стратегічного підходу до розвитку туризму, орієнтованого на довгострокову стійкість і конкурентоспроможність.

Крім того, потрібно зазначити ще одну важливу тенденцію – посилення ролі міжсекторальної взаємодії. Адаптивний туризм дедалі частіше розглядається як результат координації дій різних стейкхолдерів: держави, бізнесу, місцевих громад та громадських організацій. Це підкреслює його системний характер і необхідність комплексного управління [14; 16].

На нашу думку, важливим концептуальним доповненням до розуміння адаптивного туризму є його безпосередній зв'язок із принципами сталого розвитку. Зокрема, адаптивний туризм органічно інтегрує соціальний вимір сталості, забезпечуючи рівний доступ до туристичних благ, сприяючи соціальній інтеграції та підвищенню якості життя різних груп населення. Водночас впровадження принципів універсального дизайну, ефективного використання ресурсів і довгострокового планування відповідає економічним та управлінським аспектам сталого розвитку. Не менш важливою є екологічна складова, оскільки адаптивний туризм передбачає відповідальне використання природних ресурсів, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище та інтеграцію екологічних практик у туристичні сервіси і продукти. Його концепція орієнтована на створення безбар'єрного середовища у гармонії з природними екосистемами, що стимулює впровадження екологічно безпечної інфраструктури, енергоефективних технологій та принципів відповідального споживання. Такий підхід дозволяє формувати збалансовану туристичну систему, яка одночасно задовольняє потреби людей і зберігає природний та культурний капітал для майбутніх поколінь.

У цьому контексті адаптивний туризм слід розглядати не лише як інструмент інклюзії, але й як складову стратегії формування стійкої, відповідальної та конкурентоспроможної туристичної індустрії.

Отже, адаптивний туризм доцільно визначати як соціально та екологічно орієнтовану форму сталого туризму, що забезпечує універсальну до-

Основні підходи до визначення адаптивного туризму

№ з/п	Автор / організація	Визначення	Концептуальний акцент
1	Sustainability Directory (2022)	Адаптивний туризм означає гнучкий і чутливий підхід до розвитку та управління туризмом, який пристосовується до змінних екологічних, соціальних і економічних умов з метою забезпечення довготривалої сталості	Екологічна та культурна єдність, сталий розвиток
2	UN Tourism (2016)	Адаптивний туризм – це комплексна форма туризму, що передбачає організаційне та інфраструктурне пристосування туристичного середовища до потреб усіх категорій населення, включаючи людей з фізичними, сенсорними, когнітивними чи тимчасовими обмеженнями, забезпечуючи їхню рівноправну, незалежну та гідну участь у рекреаційній та пізнавальній діяльності	Універсальна доступність, рівноправність, участь
3	Rickly J., Hansen M. (2025)	Адаптивний туризм – це форма організації туристичної діяльності, спрямована на забезпечення людям із різними потребами доступу до туристичних послуг і досвіду на засадах незалежності, рівності та гідності шляхом адаптації туристичних продуктів, сервісів і середовища, усунення фізичних, інформаційних і соціальних бар'єрів та впровадження інклюзивного підходу до їх проєктування і надання. На відміну від спеціалізованих видів туризму, адаптивний туризм не визначає мету подорожі, а характеризує спосіб надання туристичних послуг, орієнтований на універсальну доступність для всіх категорій споживачів	Інклюзивність, доступність, універсальність
4	Buhalis D., Darcy S. (2011)	Адаптивний (доступний) туризм – це організація туристичної діяльності, яка забезпечує людям із різними потребами доступу (зокрема пов'язаними з мобільністю, зором, слухом і когнітивними функціями) можливість подорожувати незалежно, на засадах рівності та гідності, шляхом надання універсально спроектованих туристичних продуктів, послуг і середовища	Універсальний дизайн, рівність, незалежність
5	Кучер П., Цесьців Д. (2025)	Адаптивний туризм – напрям туристичної діяльності, що забезпечує рекреаційні та пізнавальні потреби осіб з обмеженими можливостями, через доступну інфраструктуру, спеціалізовані послуги та соціальну підтримку	Інклюзивність, доступність, інтеграція
6	Ладонько Л., Переверзева А. (2021)	Адаптивний туризм – це форма туристичної діяльності, що забезпечує пристосування туристичного середовища та послуг до індивідуальних потреб людей, створюючи умови для їхньої участі в рекреаційній та пізнавальній діяльності в інклюзивному середовищі, без змішування з поняттям реабілітації	Пристосованість, соціальна інклюзія
7	Бейдик О. О., Мельничук А. Л., Топалова О. І. (2016)	Адаптивний туризм трактується як соціально-географічне явище, що забезпечує доступність рекреаційних і туристичних ресурсів для всіх категорій населення	Доступність, територіальний підхід

Джерело: складено авторами за матеріалами: [2; 7; 8; 15; 17; 19; 21].

ступність туристичних ресурсів і послуг, сприяє подоланню бар'єрів різного характеру та формує умови для повноцінної участі людини у туристичній діяльності.

Сутність адаптивного туризму полягає у здатності туристичної системи гнучко трансформуватися відповідно до різноманітних потреб людини з урахуванням її фізичних, психологічних і соціальних особливостей, а також екологічних обмежень і вимог. Йдеться не лише про створення безбар'єрного середовища, але й про формування гуманістичної та екологічно відповідальної моделі туризму, в якій людина виступає активним суб'єктом соціокультурної взаємодії.

З урахуванням багатомірної природи адаптивного туризму та потреби в упорядкуванні його проявів у сучасній туристичній практиці, актуальним постає узагальнення наявних наукових підходів і розроблення вдосконаленої класифікації. Запропонована систематизація ґрунтується на інтеграції функціонально-цільових, соціально-комунікативних, змістових і організаційних критеріїв, що забезпечує комплексне відображення специфіки адаптивного туризму як інклюзивного та клієнтоорієнтованого феномену (рис. 2).

Як видно з рис. 2, адаптивний туризм доцільно розглядати як ієрархічно структуровану систему, у межах якої окремі види та підвиди вза-

Рис. 2. Види адаптивного туризму залежно від мети діяльності

Джерело: авторська розробка.

ємодоповнюють один одного та формують цілісну модель інклюзивної туристичної діяльності. Викремлення функціонального блоку (реабілітаційний, лікувально-оздоровчий, спортивно-реабілітаційний) підкреслює його медико-соціальну спрямованість, тоді як соціально-комунікативний вимір акцентує роль туризму як інструменту інтеграції та соціалізації.

Змістовий аспект класифікації (культурно-пізнавальний, екологічний, гастрономічний напрями) відображає різноманіття туристичного досвіду та можливість його адаптації до потреб різних категорій споживачів. Водночас рівень адаптації середовища та ступінь індивідуалізації туристичних послуг характеризують організаційно-управлінський аспект розвитку адаптивного туризму, що є ключовим для забезпечення його ефективності та доступності.

Доцільно підкреслити, що адаптивний туризм виступає не лише інструментом інтеграції вразливих груп населення у туристичний простір, але й механізмом трансформації самої логіки функціонування туристичної індустрії. Його впровадження передбачає переорієнтацію з масового стандартизованого продукту на індивідуалізовані, гнучкі та доступні туристичні практики, здатні враховувати широкий спектр фізичних, соціальних, культурних та психологічних особливостей споживачів.

Отже, адаптивний туризм набуває рис міждисциплінарного феномену, що інтегрує підходи соціальної політики, інклюзивного дизайну, сервісного менеджменту та поведінкової економіки. Його розвиток потребує не лише модернізації матеріально-технічної бази туристичної інфраструктури, але й формування нової управлінської парадигми, орієнтованої на принципи універсального дизайну, клієнтоцентричності та етичної відповідальності бізнесу. Водночас важливим є і формування відповідного соціального середовища, що передбачає підвищення рівня толерантності, інклюзивної культури та професійної компетентності персоналу.

Особливу роль у становленні адаптивного туризму відіграють інноваційні технології, які розширюють можливості доступності туристичних послуг. Цифрові рішення, зокрема мобільні додатки, інтерактивні карти доступності, системи навігації для осіб з інвалідністю, сприяють зниженню бар'єрів і підвищенню автономності туристів. Крім того, впровадження елементів «розумного туризму» дозволяє персоналізувати туристичний досвід та забезпечити більш ефективну комунікацію між постачальниками послуг і споживачами.

З економічної точки зору адаптивний туризм відкриває нові сегменти ринку, формуючи попит

на спеціалізовані послуги та стимулюючи розвиток підприємництва у сфері інклюзивних сервісів. Це, своєю чергою, сприяє диверсифікації туристичного продукту та підвищенню конкурентоспроможності дестинацій. Водночас соціальний ефект проявляється у зростанні рівня участі різних категорій населення в туристичній діяльності, що позитивно впливає на їхню якість життя, соціалізацію та самореалізацію.

У контексті українських реалій розвиток адаптивного туризму набуває особливої актуальності, що зумовлено як соціально-демографічними змінами, так і сучасними викликами, пов'язаними з воєнними подіями та їх наслідками. Зростання кількості осіб з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих груп формує об'єктивну потребу у створенні доступного та гнучкого туристичного середовища. У цьому аспекті адаптивний туризм може виступати важливим інструментом реабілітації, соціальної інтеграції та психологічного відновлення населення.

Водночас в Україні спостерігається недостатній рівень розвитку безбар'єрної туристичної інфраструктури, обмеженість спеціалізованих послуг та низький рівень впровадження принципів універсального дизайну [10; 18]. Більшість туристичних об'єктів лише частково відповідають вимогам доступності, що знижує можливості повноцінної участі окремих категорій населення у туристичній діяльності. У табл. 2 наведено узагальнені дані щодо стану інфраструктури та наявності адаптивних туристичних послуг у різних областях України, що дозволяє оцінити потенціал регіонів та визначити основні напрями розвитку цього сегменту.

Представлені дані свідчать про значну географічну нерівномірність у розвитку адаптивного туризму. Західні регіони демонструють вищий рівень інтеграції інклюзивних практик у туристичну інфраструктуру, тоді як низка інших областей лише починає впроваджувати безбар'єрні рішення та спеціалізовані сервіси. Харківська область, як приклад східного регіону, демонструє поступ у створенні інклюзивного міського середовища та впровадженні практик адаптивного туризму, проте потребує подальшого розвитку туристичних об'єктів і сервісів.

Аналіз просторового розподілу об'єктів на карті безбар'єрності України також свідчить про виразну регіональну нерівномірність їх кількісної концентрації (рис. 3). Найбільша щільність об'єктів спостерігається у західних та центральних регіонах, зокрема у Львівській, Київській, Івано-Франківській та частково Вінницькій областях, що

Сучасний стан інфраструктури та послуг адаптивного туризму в Україні (за регіонами)

Регіон	Наявність безбар'єрної інфраструктури	Приклади адаптивних туристичних послуг	Рівень інклюзивності та адаптивності туристичного середовища
Львівська область	Доступні туристичні маршрути у містах. Інтерактивні карти доступності	Адаповані маршрути історичного центру. Тренінги персоналу з інклюзивності	Високий рівень практик, включення в міжнародні рейтинги Green Destinations Top 100
Вінницька область	Пілотні безбар'єрні маршрути у громадах	Реабілітаційний відпочинок, туристичні хаби	Активна реалізація програми Movement without Barriers
Закарпатська область	Часткова доступність природних об'єктів	Інформаційні проекти з доступності	Поява проектів з адаптованих екскурсій, але інфраструктура потребує розвитку
Чернівецька область	Частково адаптовані міські об'єкти	Місцеві ініціативи щодо доступної інформації	Середній рівень доступності; потребує системного розвитку
Хмельницька область	Обмежена кількість доступних об'єктів	Часткові ініціативи у транспорті	Низький рівень безбар'єрної інфраструктури
Одеська область	Часткова доступність пляжів та зон відпочинку	Деякі готелі з безбар'єрними рішеннями	Є потенціал, але потрібне масштабування
Миколаївська область	Низький рівень фізичної доступності	Обмежені сервісні пропозиції	Потребує інвестицій та планування
Рівненська область	Деякі адаптовані об'єкти	ІТ-карти доступності	Акцент на інформаційну доступність
Волинська область	Базові елементи безбар'єрності	Проекти адаптивних екскурсій	Є потенціал для розширення
Харківська область	Впроваджується безбар'єрність міського середовища. План дій у межах Національної стратегії безбар'єрності до 2030 р.	Інклюзивні простори для дітей з інвалідністю. Поступова адаптація міських об'єктів	Є поступ до безбар'єрності, створення департаменту інклюзивної доступності; проте туристична інфраструктура потребує подальшої адаптації
Інші регіони (загальна тенденція)	Лише близько 20% об'єктів у країні відповідають стандартам безбар'єрності	Вкрай обмежена пропозиція адаптованих туристичних послуг	Система інфраструктурної доступності потребує комплексного вдосконалення

Джерело: складено авторами за матеріалами: [3; 5; 9; 12; 22; 23].

вказує на більш активне впровадження практик оцінювання доступності та розвитку інклюзивної інфраструктури. Висока концентрація точок у цих регіонах може також свідчити про більшу залученість місцевих органів влади та громад до реалізації проектів безбар'єрності.

Водночас саме в західних областях, передусім у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській та частково Тернопільській, значна кількість інфраструктурних і туристичних об'єктів відповідає більшості критеріїв безбар'єрності, забезпечуючи високий рівень доступності, зручності користування та інклюзивності для різних категорій населення. Переважання зелених маркерів свідчить не лише про фізичну доступність середовища, а й про комплексний підхід до організації простору,

що включає інформаційну зрозумілість, сервісну адаптацію та орієнтацію на потреби користувачів.

Натомість східні та південні регіони характеризуються значно меншою кількістю позначених об'єктів, що зумовлено як об'єктивними безпековими чинниками, так і нижчим рівнем розвитку та моніторингу доступності інфраструктури. Окремо варто зазначити, що навіть за наявності певної кількості об'єктів у цих регіонах, їх просторове розміщення є фрагментарним і не формує цілісної мережі безбар'єрного середовища.

Таким чином, кількісний і якісний аналіз карти дозволяє зробити висновок, що розвиток адаптивного туризму в Україні наразі має осередковий характер із чітко вираженими

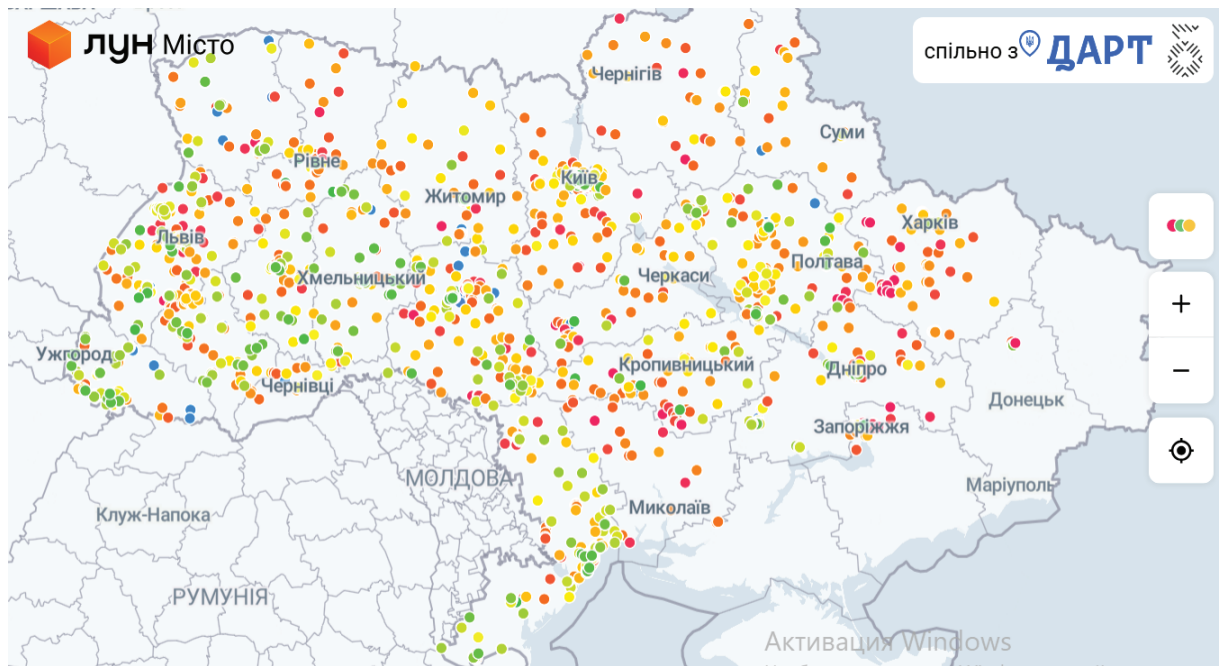

Рис. 3. Мапа безбар'єрності України

Джерело: [11].

«лідерами» та «аутсайдерами» серед регіонів. Домінування об'єктів із високим рівнем доступності у західних областях формує позитивний приклад для наслідування, тоді як інші регіони потребують цілеспрямованої підтримки, інвестицій та впровадження комплексних рішень для забезпечення безбар'єрності туристичного середовища.

Потрібно також зазначити, що на сучасному етапі розвитку адаптивного туризму в Україні екологічна складова лише частково інтегрована у практику формування безбар'єрного середовища. Попри наявність окремих позитивних прикладів, зокрема у регіонах із високим туристично-рекреаційним потенціалом, загалом спостерігається фрагментарний характер впровадження екологічно орієнтованих рішень. У більшості випадків акцент робиться переважно на фізичній доступності об'єктів, тоді як питання збереження природних екосистем, впровадження ресурсозберігаючих технологій та управління туристичними потоками залишаються недостатньо врахованими.

Загалом наявна ситуація вказує на необхідність системного підходу до модернізації інфраструктури, розвитку інформаційної доступності та підвищення кваліфікації персоналу, що стане основою для формування стійкої та соціально відповідальної туристичної сфери в Україні.

У цьому контексті набуває особливої актуальності розробка комплексного підходу до управління розвитком адаптивного туризму, що інтегрує стратегічні орієнтири державної політики, інструменти регіональної імплементації та механізми

фінансового забезпечення [20]. Він має базуватися на принципах безбар'єрності, закріплених у Національній стратегії створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [13], та забезпечувати координацію дій держави, бізнесу та громадянського суспільства.

З огляду на це доцільним є систематизоване представлення послідовності ключових етапів і заходів, спрямованих на формування ефективної та сталої системи розвитку адаптивного туризму. У зв'язку з цим пропонується модель, що відображає логіку послідовних управлінських дій, механізмів реалізації та джерел фінансування, необхідних для забезпечення безбар'єрності туристичного середовища та сталого розвитку туристичної сфери в Україні (табл. 3).

Модель формування адаптивного туризму демонструє поетапний перехід від нормативно-стратегічного рівня до практичної реалізації принципів адаптивного туризму. В її основі лежить Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, яка визначає ключові орієнтири державної політики у сфері інклюзивності. Подальші етапи передбачають імплементацію цих положень на регіональному рівні, формування системи моніторингу доступності та створення відкритих інформаційних ресурсів, що забезпечують прозорість і контроль якості туристичної інфраструктури.

Важливим елементом моделі є фінансово-економічне забезпечення, яке базується на поєд-

Модель формування адаптивного туризму на засадах безбар'єрності та сталого розвитку в Україні

Етап	Ключові дії та зміст	Джерела фінансування / Інструменти
1. Нормативно-стратегічна основа	Національна стратегія безбар'єрного простору до 2030 р.; галузеві стратегії розвитку туризму	–
2. Інституційна імплементація	Адаптація стратегічних цілей у регіональні програми розвитку туризму	–
3. Моніторинг і мапування	Національна мапа безбар'єрності; аудит інфраструктури; відкриті дані	–
4. Фінансово-економічне забезпечення	Забезпечення ресурсами для реалізації стратегій	Державний та місцеві бюджети; міжнародна технічна допомога (EU, UNDP, USAID); фонди відновлення України
5. Стимулювання бізнесу	Впровадження універсального дизайну; адаптивні туристичні послуги	Податкові стимули; державні програми підтримки; публічно-приватне партнерство (PPP)
6. Розвиток людського капіталу	Підготовка кадрів; формування інклюзивних компетентностей у туризмі	Державні освітні програми; міжнародні гранти; корпоративні програми навчання
7. Цифровізація та інформаційна доступність	Інтерактивні карти; цифрові сервіси доступності	Державні цифрові ініціативи; IT-гранти; приватні інвестиції
8. Залучення громад	Соціальне підприємництво; участь громад у створенні безбар'єрного середовища	Місцеві бюджети; гранти НУО; краудфандинг
9. Стала модель адаптивного туризму	Інклюзивність + економічна ефективність + соціальна згуртованість + екологічна відповідальність	–

Джерело: авторська розробка.

нанні ресурсів державного та місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги та інвестиційних механізмів. Це створює передумови для стимулювання бізнесу до впровадження принципів універсального дизайну та розвитку адаптивних туристичних послуг. Значна увага приділяється також розвитку людського капіталу, цифровізації туристичних сервісів та підвищенню рівня інформаційної доступності.

Завершальні етапи акцентують увагу на ролі місцевих громад у формуванні безбар'єрного середовища та необхідності інтеграції адаптивного туризму у ширші стратегії сталого розвитку територій. У підсумку така модель забезпечує досягнення комплексного ефекту, що поєднує соціальну інклюзію, економічну доцільність і екологічну збалансованість, формуючи основу для довгострокового розвитку адаптивного туризму в Україні.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження підтверджують, що розвиток адаптивного туризму в Україні можливий

лише за умови системного поєднання стратегічних орієнтирів державної політики, інституційних механізмів регіональної імплементації, фінансового забезпечення та розвитку людського капіталу. Водночас ефективне впровадження адаптивних практик має супроводжуватися цифровізацією туристичних послуг, підвищенням компетентності персоналу та зміцненням екологічної та соціальної відповідальності учасників туристичного процесу.

Узагальнюючи, слід зазначити, що адаптивний туризм є не лише інструментом забезпечення рівних можливостей і безбар'єрності, а й ключовим елементом стратегії сталого розвитку туристичної сфери. Його успіх залежить від готовності держави, бізнесу та громадського сектору діяти скоординовано, системно інтегрувати соціальні, економічні та екологічні аспекти та впроваджувати інноваційні практики. Запропонована модель формування адаптивного туризму на засадах безбар'єрності та сталого розвитку створює науково-практичне підґрунтя для подальших до-

сліджень і розробки механізмів забезпечення інклюзивного та стійкого туристичного середовища в Україні. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Барна М. Ю., Тучковська І. І. Безбар'єрне середовище для осіб з інвалідністю в туризмі. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2020. № 61. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-61-01>
2. Бейдик О. О., Мельничук А. Л., Топалова О. І. Адаптивний туризм: суспільно-географічні підходи до дослідження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2016. Вип. 3. С. 51–62. URL: <https://gjjournal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/153/147>
3. Громади активно впроваджують Пріоритети створення безбар'єрного простору. *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35872.html>
4. ДАРТ та ЛУН презентували Mapу безбар'єрності: Туризм. *Державне агентство розвитку туризму України*. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-ta-lun-prezentuvali-mapu-bezbar-iernosti-turizm-na-yakiy-naznacheno-riven-dostupnosti-turistichnih-lokaciiv>
5. Карта безбар'єрних культурно-історичних та туристичних об'єктів. *Львівська асоціація розвитку туризму*. URL: <https://lart.lviv.ua/uk/map>
6. Кравченко О. Стратегія безбар'єрності для розвитку інклюзивного туризму в Україні. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. Т. 2. № 11. С. 65–76. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(11\).2023.291869](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(11).2023.291869)
7. Кучер П., Цесьців Д. Адаптивний туризм: історія становлення та розвитку в Україні та світі. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78. С. 69–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-69>
8. Ладонько Л., Переверзева А. Понятійно-термінологічні основи інклюзивного туризму як нового напрямку розвитку регіональної економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. С. 51–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-51>
9. Львів увійшов до сотні найкращих міст із практикою сталого та інклюзивного туризму. *УНН*. 2025. URL: <https://unn.ua/en/news/lviv-entered-the-top-hundred-cities-with-sustainable-and-inclusive-tourism-practices>
10. Журило М., Антонов С., Ткачек В. Формування інклюзивного туристичного середовища в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. № 4. С. 288–291. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-43>
11. Мапа безбар'єрності. *ЛУН*. URL: <https://lun.ua/misto/barrier-free/dart>
12. Мінрозвитку провело масштабний моніторинг безбар'єрності: лише 20% об'єктів доступні для осіб з інвалідністю. *УНН*. 2025. URL: <https://unn.ua/news/minrozvytku-provelo-masshtabnyi-monitorynh-bezbariernosti-lyshe-20percent-objektiv-dostupni-dlia-osib-z-invalidnistiu>
13. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mindev.gov.ua/diialnist/bezbariernyi-prostir/natsionalna-stratehiia-zi-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini>
14. Україна в напрямку до безбар'єрності. *Державне агентство розвитку туризму України*. 2025. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-v-napryamku-do-bezbariernosti>
15. Adaptive Tourism Ecosystems. *Sustainability Directory*. URL: <https://prism.sustainability-directory.com/area/adaptive-tourism/>
16. Barrier free environment. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/en/about/klyuchovi-napryamy/bezbaryernist>
17. Buhalis D., Darcy S. (Eds.). Accessible tourism: concepts and issues. *Channel View Publications*, 2011. DOI: <https://doi.org/10.2307/jj.29308438>
18. Danylenko Kulchytska V. A., Nahara M. B. Accessible tourism: European experience and Ukrainian aspects. *Інноваційна економіка*. 2023. № 4. С. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.4.2>
19. Manual on accessible tourism for all: principles, tools and best practices. Madrid : World Tourism Organization, 2016. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284418077>
20. Ramyasri E., Jayam R. Evaluating accessible tourism: a descriptive and correlation analysis of tourist accessibility requirements and perceptions. *International Journal of Environmental Sciences*. 2025. Т. 11. No. 5. DOI: <https://doi.org/10.64252/7h2d6w86>
21. Rickly J., Hansen M. Advancing accessible tourism geographies. *Tourism Geographies*. 2025. Vol. 27. Iss. 7. P. 1363–1376. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2593982>
22. Study tour in Vinnytsia: how Ukrainian communities learn to implement barrier free solutions in tourism. *Державне агентство розвитку туризму України*. URL: <https://www.tourism.gov.ua/en/eng-blogs/study-tour-in-vinnytsia-how-ukrainian-communities-learn-to-implement-barrier-free-solutions-in-tourism>
23. Travels Inclusive Ukraine. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/Index>

REFERENCES

- Barna M. Yu. & Tuchkovska I. I. (2020). Bezbarierne sere-dovyshche dlia osib z invalidnistiu v turyzmi [Barrier-free environment for persons with disabilities in tourism]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, 61, 5–11. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-61-01>
- Beidyk O. O., Melnychuk A. L. & Topalova O. I. (2016). Adaptivnyi turyzm: suspilno-heohrafichni pidkhody do doslidzhennia [Adaptive tourism: socio-geographic approaches to research]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Se-*

- riia: *Heohrafichni nauky*, 3, 51–62. <https://gjjournal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/153/147>
- Buhalis D. & Darcy S. (2011). Accessible tourism: concepts and issues. *Channel View Publications*. <https://doi.org/10.2307/jj.29308438>
- Danylenko Kulchytska V. A. & Nahara M. B. (2023). Accessible tourism: European experience and Ukrainian aspects. *Innovatsiina ekonomika*, 4, 11–16. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.4.2>
- Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy. (2025). *Ukraina v napriamku do bezbariernosti* [Ukraine towards barrier-free access]. <https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-v-napryamku-do-bezbariernosti>
- Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy. *Study tour in Vinnytsia: how Ukrainian communities learn to implement barrier free solutions in tourism*. <https://www.tourism.gov.ua/en/eng-blogs/study-tour-in-vinnytsia-how-ukrainian-communities-learn-to-implement-barrier-free-solutions-in-tourism>
- Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy. *DART ta LUN prezentuvaly Mapu bezbar'jernosti: Turyzm* [DART and LUN presented the Barrier-Free Map: Tourism]. <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-ta-lun-prezentuvali-mapu-bezbar-iernosti-turizma-yakiy-naznacheno-riven-dostupnosti-turistichnih-lokacij>
- Kravchenko O. (2023). Stratehiia bezbariernosti dlia rozvytku inkluzyvnoho turyzmu v Ukraini [Barrier-free strategy for the development of inclusive tourism in Ukraine]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 11(2), 65–76. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(11\).2023.291869](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(11).2023.291869)
- Kucher P. & Tsestiv D. (2025). Adaptivnyi turizm: istoriia stanovlennia ta rozvytku v Ukraini ta sviti [Adaptive tourism: the history of formation and development in Ukraine and the world]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 78, 69–82. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-69>
- Ladonko L. & Pereverzeva A. (2021). Poniatiino-terminolohichni osnovy inkluzyvnoho turyzmu yak novoho napriamu rozvytku rehionalnoi ekonomiky [Conceptual and terminological foundations of inclusive tourism as a new direction of regional economic development]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 28, 51–60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-51>
- LUN. *Mapa bezbariernosti* [Barrier-Free Map]. <https://lun.ua/misto/barrier-free/dart>
- Lvivska asotsiatsiia rozvytku turyzmu. *Karta bezbarierykh kulturno-istorychnykh ta turystychnykh ob'ektiv* [Map of barrier-free cultural, historical and tourist sites]. <https://lart.lviv.ua/uk/map>
- Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. *Hromady aktyvno vprovadzhuut Priorytety stvorennia bezbariernoho prostoru* [Communities actively implement Priorities for creating a barrier-free space]. <https://mtu.gov.ua/news/35872.html>
- Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. *Natsionalna stratehiia iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku* [National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the Period until 2030]. <https://mindev.gov.ua/diialnist/bezbariernyi-prostir/natsionalna-stratehiia-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini>
- Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. *Barrier free environment*. <https://www.msp.gov.ua/en/about/klyuchovi-napryamy/bezbaryernist>
- Ramyasri E. & Jayam R. (2025). Evaluating accessible tourism: a descriptive and correlation analysis of tourist accessibility requirements and perceptions. *International Journal of Environmental Sciences*, 5(11). <https://doi.org/10.64252/7h2d6w86>
- Rickly J. & Hansen M. (2025). Advancing accessible tourism geographies. *Tourism Geographies*, 7(27), 1363–1376. <https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2593982>
- Sustainability Directory. *Adaptive Tourism Ecosystems*. <https://prism.sustainability-directory.com/area/adaptive-tourism/>
- travels.in.ua. *Travels Inclusive Ukraine*. <https://travels.in.ua/uk-UA/Index>
- UNN. (2025). *Minrozvytku provelo mashtabnyi monitorynh bezbariernosti: lyshe 20% ob'ektiv dostupni dlia osib z invalidnistiu* [Ministry of Development conducted a large-scale monitoring of barrier-free access: only 20% of objects are accessible for persons with disabilities]. <https://unn.ua/news/minrozvytku-provelo-mashtabnyi-monitorynh-bezbariernosti-lyshe-20percent-ob'ektiv-dostupni-dlia-osib-z-invalidnistiu>
- UNN. (2025). *Lviv uviishov do sotni naikrashchykh mist iz praktykoiu staloho ta inkluzyvnoho turyzmu* [Lviv entered the top hundred cities with sustainable and inclusive tourism practices]. <https://unn.ua/en/news/lviv-entered-the-top-hundred-cities-with-sustainable-and-inclusive-tourism-practices>
- World Tourism Organization (2016). *Manual on accessible tourism for all: principles, tools and best practices*. Madrid: World Tourism Organization. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284418077>
- Zhurylo M., Antonov S. & Tkachek V. (2024). Formuvannia inkluzyvnoho turystychnoho seredovyshcha v Ukraini [Formation of an inclusive tourist environment in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniki*, 4, 288–291. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-43>

Стаття надійшла до редакції / Received: 10.04.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 23.04.2026
 Оприлюднено / Published: 09.06.2026